

PAGTATALONAN NGA ADDAAN TI PUNDO A SUPER TI KORPORASYON TI DEL MONTE DITUY OAHU

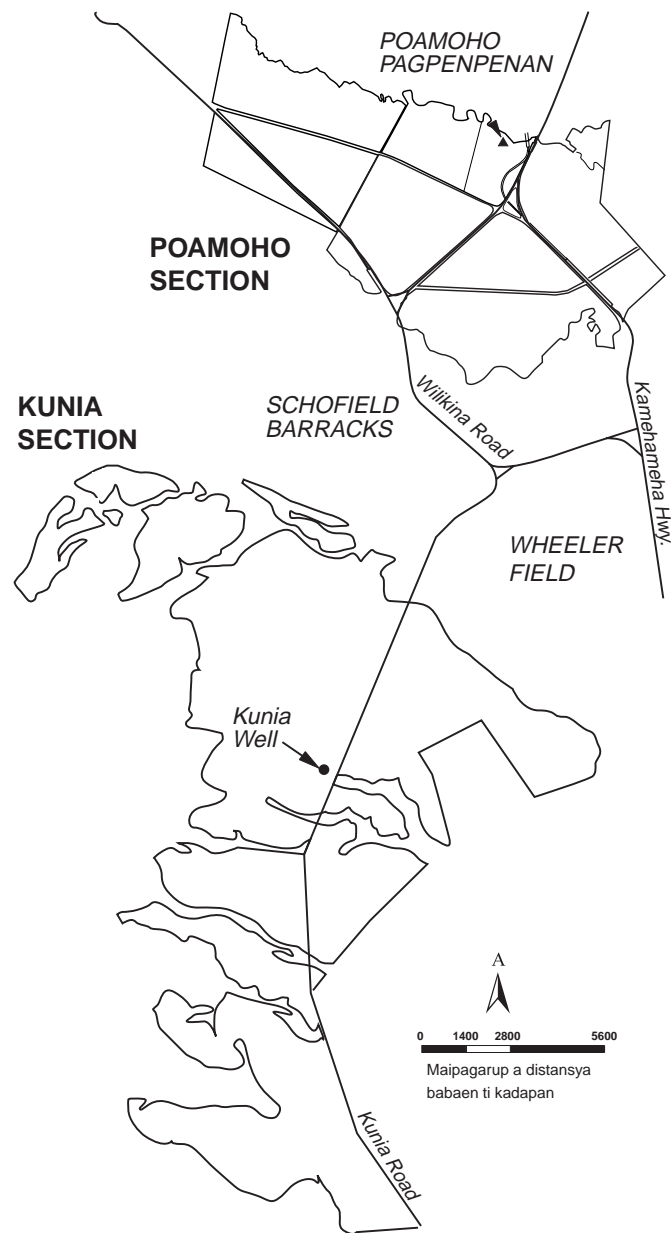
AGENSIYA TI MANGPROTEHER TI AGLAWLAW DITUY ESTADOS UNIDOS • Rehiyon 9 • San Francisco, California • Marso 2003

TI AGENSIYA TI MANGPROTEHER TI AGLAWLAW DITUY ESTADOS UNIDOS (EPA) MANGILUNGALONG ITI PINAL A REMEDYO PARA ITI LUGAR

Daytoy nga dokumento ket mangipakdaar nga ti Agensiya ti Mangproteher ti Aglawlaw (EPA) ditoy Estados Unidos ket addaan iti umno nga aksyon a mangdalus ti kontaminasyon ti Pagtatalonan nga addaan ti pundo a super ti Oahu ti Korporasyon ti Del Monte nga adda ditoy Kunia Hawaii. Ti EPA ket dumawdawat iti komentaryo maipapan iti ganuat.

Ti EPA ket mangipaulog ti plano kas parte ti responsibilidad a pannakipartisipar ti publiko babaen iti Paset 300.430(f)(2) nga masarakan iti Pangsuposop a Plano ti Nailian a Lana ken Polusyon (NCP). Tapno matulungan ti publiko iti inda panangted ti komentaryo, daytoy nga dokumento ket addan iti umno nga inpormasyon maipanggep iti alternatibo a panangdalus a kas ikonsiderar ti EPA. No interesado kayo nga mangted iti komento, makita ti ad-adu nga inpormasyon iti panid 9. Ti lungalong nga ganuat ti EPA ket pang-samantala, ti pinal a desisyon ket maaramid kalpasan nga mausay amin a komento.

Adda 30 nga aldaw a maited a panagkomentaryo manipud Marso 19 - Abril 18, 2003. Kalaksidanna, addanto maaramid a taripnong ti publiko inton Marso 12, 2003 ditoy Wahiawa Intermediate School

MITING TI POBLIKO

Abril 2, 2003

Alas 7:00 ti sidem agpatingga ti alas 9:00 ti rabii
Wahiawa Intermediate School Library
275 Rose Street
Wahiawa, Hawaii

TIEMPO TI PANAGKOMENTARYO TI POBLIKO

Marso 19 - Abril 18, 2003

Figura 1: Mapa ti Del Monte Superfund

Pakaistoryaan ti Lugar

Ti lugar ti Del Monte ket parte ti 6,000 acres ti kapinyaan nga tartarawidwidan ti Del Monte Fresh Produce, Inc. (Hawaii). Daytoy a disso ket pagmulmulaan ti pinya manipud pay idi apagrugi ti tawen 1940. Kadaguitoy a tiempo, adu nga kemiko ti nausar a pagpatay kadaguiti igges nga agperdi kadaguiti ramut ti pinya.

Adda 495 a galon ti pestisidyo ti naibelleng iti asideg ti ubbog ti Kunia idi Abril 7, 1977. Nasigud a natesting ti ubbog ket awan ti naduktalan a kontaminasyon. Idi 1980, tiningting manen daguiti adda iti Departamento ti Agrikultura, Departamento ti Salun-at, ken ti Asosasyon daguiti agtaltalon ti Pinya ditoy Hawaii ket naduktalan da nga addaan kontaminasyon ti ubbog. Sinigudda a pinuted ti tubo nga mapan iti paginuman daguiti lumugar ket binomba da nga inruar ti danum tapno maikkat ti sabidong. Daytoy nga wagas ket naaramid iti agsasaganad manipud 1980 agpatingga ti 1994. Inusar da ti danum nga pagpasayak kadaguiti saan a mabalin a kanen. Pinasardeng ti Agensya ti Mangsaluad ti Aglawlaw (EPA) daytoy a ganuat gapuen ta mapatta-patta nga ada-adu ti maapektaran a taltalon no maitultuloy daytoy. Kalpasan ti pannakaduktal ti kaadda ti kontaminasyon ti Ubbog ti Kunia, nagtitinnulong ti Del Monte, Departamento ti Agrikultura, ken Departamento ti Salun-at nga mangtakuat no kasano ti kalawa ti naapektaran manipud iti nakaipakbuan ti pestisidyo ken ti aglawlaw ti nakaidulanan ken naglalaukan daytoy. Babaen kadaytoy a ganuat, idi 1981 inyaunda ti agarup 2,000 a tonelada ti daga manipud ti nakaibellengan ti pestisidyo, ken idi 1983 inyaon da iti 16,000 a tonelada ti naapektaran a daga manipud iti disso ti nakaidulanan ken naglalaukan ti pestisidyo. Ti naikkat a daga ket naiwaras iti kadarapatna a pagtatalonan. Nangipatakderda iti bomba ti danum a mangyaon ti danum manipud iti narabraw nga ubbog manipud 1980-1994.

Idi Disyembre 16, 1994, ti lugar ket nainayon ti listaan ti EPA nga agkasapulan unay, nga daytoy ti mangipalubos ti pannakausar ti nailian a pundo ti Superfund tapno mausar nga pangdalus ti disso.

Minandaran ti EPA ti Del Monte nga mangaramid iti inbestigasyon no kasano ti kalawa ti nakontaminaran iti nagbaetan ti 1997 ken 1998. Manipud 2000 agpatingga ti 2001, ti Del Monte ket nagaramid iti suposop nga inbestigasyon iti disso nga adda iti Kunia Village. Ti resulta ti inbestigasyon ket mabasa ditoy baba, ket agbalin a isu ti pagibasaran iti pannagaramid ti plano. Ti nabinsa-binsa a resulta ket mabasa iti Remedial Investigation Report idi Nobyembre 1998 ken ti suposop daytoy idi Abril 2002 nga masarakan iti Wahaiawa Public Library.

Library manipud alas 7:00 ti sidem agingga ti alas 9:00 ti rabii, nga agawat kami kadaguiti balikas ken/wenno naisurat a komentaryo.

Ti EPA ket saluadan ken sungbatanna amin a komentaryo kadaytoy nga maiproponer a plano. Tapno matulungan ti poblika a mangawat kadaguiti pagibasaran ti EPA a mangited iti pinal a desisyon, ti kopya daytoy a dokumento ket masarakan iti Del Monte Information Respiratory ditoy Wahaiawa Public Library.

Iti agdama awan ti kontaminasyon idiay pagtatalonan ti Del Monte. Ti pagbut-butngan daguiti lumugar ket mabalin nga addanto kontaminasyon babaen ti panagusar ti ubbog wenno bito. Ti EPA kayat na a dalusan di danum a mairipap ti kauneg ti inaramidda a bito kasta pay daguiti narabaw a danum ken ti aglawlawna a mabalin a paggapuan ti kontaminasyon.

Ti EPA ket addan iti dua a wagas ti panagdalus: 1) ti narabraw nga ubbog ken ti nakontaminaran a daga agarup 20 aggingga ti 100 a kadapan ti kaunegna manipud ti daga, ken 2) ti naun-uneg nga ubbog. Daguitoy sumaganad ket madumaduma a wagas tapno masalakniban ti kontaminasyon.

Narabaw nga Ubbog

- Bombaen ti danum tapno maagasan
- Agasan ti nakontaminaran nga ubbog babaen ti panagmula (phytoremediation)
- Ikkan ti ap-ap ti lugar nga nakontaminaran tapno maikabassit ti panagayus ti tudo nga daytoy ti mangkarga kadaguiti akontaminaran a danum a mapan iti ubbog.
- Agusar iti Soil Vapor Extraction (SVE) tapno maikkat ti kontaminasyon ti daga.
- Saan nga pannakaipalubos ti panagmula tapno saan nga maperdi ti ap-ap.

Naun-uneg nga Ubbog

- Masansan nga panangbomba ken panangagas ti nakontaminaran a danum manipud iti Bito ti Kunia.
- Mangkali iti bito nga daytoy ti 1)mausar nga pangkitaan ti nagpatinggaan ti kontaminasyon ti danum, 2) pangdeterminaran ti kinaepektibo ti panangbomba, ken 3) maamiris no kasano ti kinaepektibo ti natural a wagas a pannakaipabbassit ti kontaminasyon manipud iti narabaw nga ubbog nga mapan iti inumen a danum.

- No awan ti pakakitaan ti natural a wagas, manayonan ti bomba a pangiruar iti danum tapno ti amin a sanga ti ubbog ket maagasan.
- Panangagas iti nakontaminaran nga ubbog tapno daytoy ket mausar nga inumen babaen ti panangusar iti angin ken pagsagat iti karbon.
- Panangusar ti danum ti ubbog nga pagpasayak.
- Saan nga panangipalubos iti pannakausar ti daga tapno saan nga masinga ti panagbomba ken daguiti pagmonitoran a bito.

Resulta ti Naaramid nga Inbestigasyon

Iti disso nga nag-inbestigaranda ket nakaduktal da iti dua a sona, ti ababaw nga paggapuan ti ubbog ken ti nauneg wenna ad-adalem. (Kitaen iti pigura X) Ti narabrabaw nga ubbog ket adda iti 100 nga kadapan manipud iti rabaw ti daga ket saan nga umdas daytoy a paggapuan ti danum. Ad-adda nga pagbutngan ti kaadda ti kontaminasyon iti narabrabaw nga ubbog gapu ta daytoy ket agpababa nga mapan iti naun-uneg nga ubbog. Ti naun-uneg nga ubbog ket isu ti paggapuan ti inumen ken pagpasayak, agarup 850 nga kadapan ti kauneg na.

Natakuatan nga ti kontaminasyon ket agpada nga adda iti daguitoy a sona ti ubbog, nga daytoy ket nalabsan na ti rukod a para ti mainom a danum a kas maibasar ti Maximum Contaminant Levels (MCLs) partes kada bilyon (ppb). Nangatngato ti konsentrasyon ti kemiko iti narab-rabaw nga ubbog ngem iti adda iti naun-uneg nga ubbog (10,000 ppm maikonpara iti 1ppm). Ti kangrunaan nga pakaseknan a kemiko nga adda kadaguitoy nga ubbog ket isu daguitoy: pesticide ethelene debromide (EDB), 1,2-dibromo-3-chloropropane (DBCP), ken 1,2,3 trichloropropane (TCP). Ti naun-uneg nga ubbog ket addaan pay iti pestisidyo nga maw-awagan iti 1,2 dichloropropane (DCP).

Adda modelo nga mausar nga pangtakuat no kasano ti kaadayo ti nagpatinggaan ti kontaminasyon daguiti ubbog manipud iti Kunia Village Area. Ti kaadaywan nga distansya ket agarup 4,500 nga kadapan babaen (abagatan) ti Bito ti Kunia, nga adda iti las-ud tipagtatalonan ti Del Monte. Ti kaadu ti kontaminasyon iti naun-uneg nga ubbog ket marebisar babaen iti pannakaipasdek kadaguiti naun-uneg a bito.

Ti panaginbestigar ket pakairamanan ti panagkolekta iti daga manipud iti Kunia Village Area ken kadaguiti lugar nga nausar nga nagiduldulinan ti pestisidyo ken nakaibellengan daguiti nagawangan a baril (managan iti Sabali pay nga Lugar). Ditoy Kunia Village, ti daga nga nau-uneg ngem 25 a kadapan ket

addaan iti kontaminasyon nga mabalin nga mangapektar iti naun-uneg nga ubbog.

Awan iti naduktalan a kemiko kadaguiti nakolekta a daga manipud kadaguiti sabsabali pay a lugar nga mabalin nga addaan iti kontaminasyon nga makasapul iti panagdalus.

Kas parte ti inbestigasyon ken nauneg a panangadal, ti Del Monte ket nagaramid iti nadumaduma nga agsasaranad nga panageksamen tapno mausig no daguiti mula ket mabalin nga pangagas ti nakontaminaran ngadanum. Agpapan no maaramat ti mula nga pangikkat iti kontaminasyon kas maibasar iti nasanay nga teknolohya, saan pay nga naamuan no ti pestisidyo ket maikkat babaen ti panagusar iti adda nga mula. Ti resulta ti panangadal ket ibagana nga ti panakadalus ket epektibo ken nasayaat laeng no bassit ti danum ti mairuar manipud iti narabaw nga ubbog ngem saan nga praktikal nga panangagas no adu iti danum nga mairuar iti naun-uneg nga ubbog.

Kitaen ti EPA ti Risgo ti Salun-at

Sakbay nga mangted iti remedyo, ti EPA kitaenna ti agdama ken ti masakbayan nga risgo ti salun-at kasta pay ti aglawlaw. Masapul nga ti EPA ket determinaren na daguiti klase ti adda nga kontaminasyon, daguiti konsentrasyon, ken ti lugar a pakasarakan daguitoy. Ti EPA ket ammuen na no kasano nga mai-diskarada iti kontaminasyon kadaguiti lumugar ken ti aglawlaw nga mabalin nga makaapektar ti salun-at.

Natakuatan ti EPA nga adda dua a wagas a mabalin nga pannakaidiskarada ti kontaminasyon ditoy Lugar ti Del Monte: daguiti trabahador ket naidiskarada kadaguiti nakontaminaran nga danum no agpasayak da iti pagtatalonan ken no daguiti tattao ket agusar iti nakontaminaran a danum nga para inumen, pagluto, ken pagdigos. Sa laeng naduktalan ti kaadda iti kontaminasyon ti daga idi addaan 25 a kadapan manipud ti rabaw ti daga, isu nga ti kadakkelan nga pakaigapuan ti kontaminasyon ket dumanon iti ubbog. Uray no naduktalan ti EPA ti kaadda ti risgo ti kontaminasyon ti ubbog, awan pay iti pakakitaan ti panakaapektar ti Lugar ti Del Monte.

No iti natakuatan nga pannakaidiskarada ket adda maitedna a risgo ti salun-at, ti EPA ket mangsayangkat iti panagdalus No ti kontaminasyon ket makaited iti kanser, daytoy ket mainayon iti sangagasut pay a kaso ti kanser nga gubuyen ti kontaminasyon iti maysa a milyon a tattao. No ti kontaminasyon ket apektaranna wenna manayonan ti kaso a kanser, ti EPA ipasigurado na nga ti pannakaidiskarada ti kontaminasyon iti

aglawlaw ket saan nga nasur-suruk ngem iti patas nga mangited iti epekto ti salun-at.

Ti EPA Kitaenna ti Mabalín nga Rason ti Panagrisgo ti Salun-at kadaguiti sumaganad a sitwasyon:

1. Masanguanan nga risgo kadaguiti agnaed iti Kunia Village nga agus-usar iti Bito ti Kunia, *no awan iti maisayangkat a panagdalu*.
2. Masanguanan a risgo daguiti agpadpadanum iti Paset ti Kunia nga agus-usar iti Bito ti Kunia, *no awan iti maisayangkat a panagdalu*.
3. Masanguanan a risgo kadaguiti agnaed iti baba 1.5 a milya manipud iti paggapuanna ken agus-usar iti danum manipud iti naun-uneg nga ubbog, *no awan iti maisayangkat a panagdalu*.
4. Masanguanan a risgo kadaguiti agnaed iti baba 3 a milya agingga 4.5 a milya manipud iti paggapuanna ken agus-usar iti danum manipud iti naun-uneg nga ubbog, *no awan iti maisayangkat a panagdalu*.

Teybol 1, iti baba, listaan daguiti pagibasaran ken resulta ti naamiris a risgo.

Ti EPA konsiderenna daguitoy nga singasing

No ti EPA ket agaramid iti remedyo ti panagdalu, masapul nga kitaenna daguiti nadumaduma a wagas

wenno alternatibo tapno maileppas ti panagdalu. Kitaen ti EPA daguiti mabalín a wagas ti panagdalu ti narabaw nga ubbog ken ti daga iti Kunia Village agraman ti naun-uneg nga ubbog.

Daguiti wagas ti panagdalu ket maaramid tapno masaluadan ti risgo ti salun-at ken ti aglawlaw ditoy lugar ti Del Monte. Kas iti immun-una a nailawlawag ti pagrisguan ti salun-at daguiti tattao nga adda iti Del Monte ket ti panagusarda iti nakontaminaran a danum nga aggapu iti ubbog. Ngarud, ti wagas ti panagdalu iti narab-rabaw nga ubbog ket maisayangkat tapno ti danum ti naun-uneg nga ubbog ket mausar nga inumen. Ti kontaminasyon ti nakin-uneg nga ubbog nga adda iti Bito ti Kunia ket managanan iti “Lugar a Paggapuan”. Ti nakontaminaran nga danum ti ubbog ket nakadayon, daytoy ket maaw-awagan iti “ayusan”. Ti gandat a panagdalu ket agpadpada nga maaramid iti nakin-uneg nga ubbog ken ti ayusan (malaksid no awan aksyon).

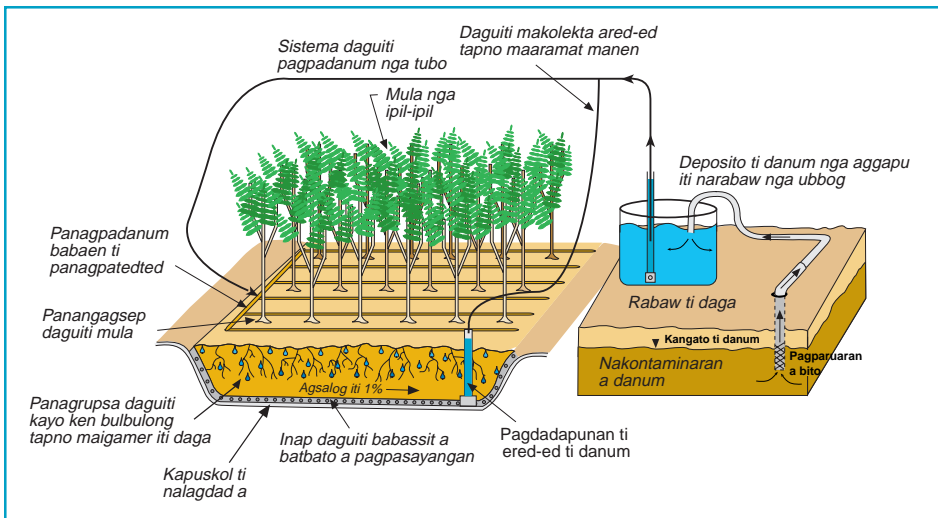
Daguiti alternatibo nga panagdalu iti narabaw nga ubbog ket:

1. Awan aksyon
2. Panangiruar ken panangagas ti nakontaminaran nga ubbog ken panangap-ap ti nakontaminaran a Daga.
3. Panangiruar ken panangagas ti nakontaminaran nga ubbog, panangap-ap ti nakontaminaran a daga, ken pannakaimplementar ti pannakairuar ti alingasaw ti daga. (SVE).

Sitwasyon	Risgo ti Kanser	Awan risgo ti kanser	Ad-adu nga wagas a kasapulan
Risgo ti salun-at kadaguiti agnaed iti Kunia Village iti masanguanan nga panagusarda iti saan nga naagasan a danum ti Bito ti Kunia	Maysa a kanser ti mainayon kada 10,000	Nasursurok ngem iti gagangay	WEN
Masanguanan a risgo daguiti agpadpadum iti paset ti Kunia.	Innem a kanser ti mainayon kada milyon	Saan nga nasursurok ngem iti gagangay	SAAN
Masanguanan a risgo daguiti agnaed to iti 1.5 a milya iti baba	Dua a kanser ti mainayon kada 10,000	Nasursurok ngem iti gagangay	WEN
Masanguanan a risgo daguiti agnaed to iti 3 a milya agingga 4.5 iti baba	Siyam a kanser ti mainayon kada milyon	Saan nga nasursurok ngem iti gagangay	SAAN

Ti EPA mangisayangkat iti wagas ti panagdalu maibasar iti masanguanan a *pakaigapuan* ti panagrisgo ti kanser daguiti lumugar agraman daguiti agnaed iti 1.5 a milya babaen ti paggapuan ti danum.

Teybol 1: Pagibasaran kadaguiti risgo

Figura 2: Sistema ti pagiremedyo babaen ti panagmula (Phytoremediation)

Daguiti alternatibo a panagdalus iti akin-uneg nga ubbog:

1. Awan aksyon
2. Pannakairuar ken pannakaagas ti nakontaminran nga ubbog a maaramat ti gagangay nga panagtaray ti danum a mapan iti ayusan.
3. Pannakairuar ken pannakaagas daguiti ubbog ken ayusan.

Pannakailawlawag kadaguiti nadumaduma nga alternatibo ti panagdalus

Umuna nga alternatibo ti panagdalus ti narabaw nga ubbog: Awan aksyon

Ti “awan aksyon” nga alternatibo ti panagdalus ket mausar tapno maikompara kadaguiti dadduma a mairekomendar nga alternatibo. Awan iti mainayon a trabaho no daytoy mausar nga mangkita iti kontaminasyon iti disso. Daytoy nga alternatibo ket maisayangkat laeng no namnamaen ti U.S. EPA nga nasayaat para kadaguiti tattao.

Awan iti magastos kadaytoy nga alternatibo ket ti manamna nga pannakaileppas ti panagdalus ket adadu ngem 30 a tawen.

Maikadua nga alternatibo para iti narabaw nga ubbog:

Pannakairuar ken pannaka-agas ti nakontaminaran nga ubbog ken pannasullat iti daytoy nga alternatibo, ti nakontaminaran a narabaw nga ubbog ket mabalina a mabomba ken maagasan babaeniti mula, maaw-awagan

iti pannakairemedyo babaen ti mula (phytoremediation). Daguiti panagsukisok ti Del Monte ipakitana nga daguiti mula ket nasamay nga maka-agas iti mabomba a danum manipud itinabaw nga ubbog.

Ti lugar nga paggapuan ti kontaminasyon ket mabalina nga makaluban. Ti panagsullat ket makatiped iti tundo nga agayus a mangitugot kadaguiti kontaminasyon nga agpababa a mapn iti nakin-uneg nga ubbog.

Ti magasto iti maikadua nga alternatibo ket \$2.1 a milyon. Ti pangadalus ket agpaut it nasursurok ngem 30 a tawen.

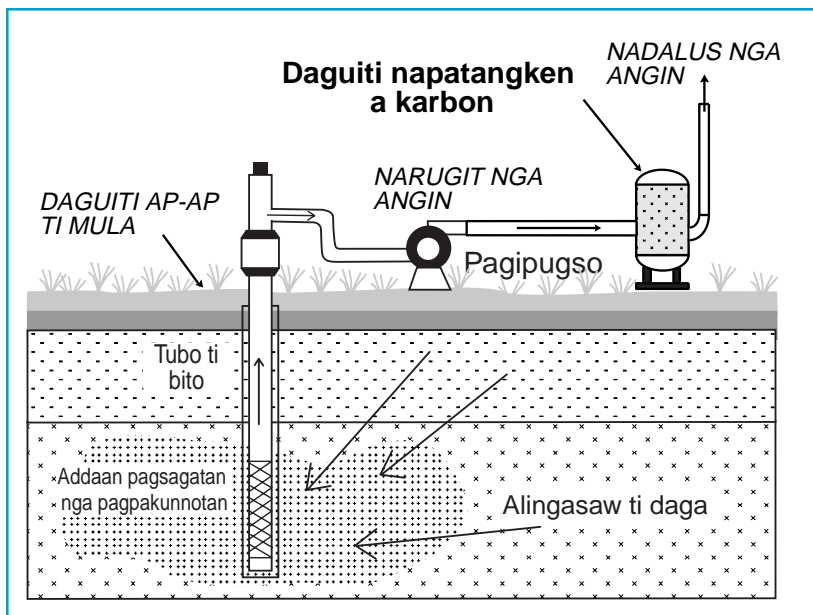
Ti maikatlo nga alternatibo para iti narabaw nga ubbog: Pannakairuar ken pannaka-agas iti danum ken pannakasullat ken pannakairuar ti alingasaw ti daga

Daytoy nga alternatibo ket karaman na amin daguiti adda iti maikadua nga alternatibo sa mainayon ti pannakairuar ti alingasaw ti daga (SVE).

Agpapan pay nga ti daga ket solido, addan met ti angin iti nagbabaetan daytoy. Daguiti kontaminasyon naga aggapu iti alingasaw (tumayab nga kemiko) nga adda itinagbabaetan ti daga. Mausar ti espesyal nga

Ania ti Phytoremediation?

Ti phytoremediation ket isu ti panagusar iti mula a pangdalus ti danum ti uneg ti daga. Ti Del Monte ket nangipasdek iti sistema, isu iti panagaramidda iti dua nga naapapan nga abut nga addaan-iti kaatiddog nga 150 a kadapan, kalawa nga 50 a kadapan ken kauneg nga 4 a kadapan sada minulaan iti ipil-ipil. Ti mabomba nga danum manipud iti ubbog ket mausar nga pangpasayak kadaguiti mula babaen iti pangpatedted. Ania man a danum nga saan nga mausar ti mula ket maisubli iti lugar nga pakaagasanna. Agusar iti abbong ti daga tapno maikabassit ti pannakaitayab ti asido. Napanekekan nga naikabassit ti kontaminasyon babaen iti sistema a panagmula. Awan iti pangrukodan kadaguiti sabidong nga maitayab manipud iti sistema, nabati iti daga, wenno naigamer iti mula.

Figura 3: Ti sistema ti pangala ti alingasaw ti daga

bito kadaytoy a sistema tapno makaited iti bakante a lugar nga mangsul-oy kadaguiti kontaminasyon ket malapdan ti panagpababa da a mapoan iti nakin-uneg nga ubbog. Ti angin nga maikkat iti daga ket magna iti pagsagatan ti karbon tapno matengngel daguiti sabidong sakbay nga ruk-atanna ti angin.

Ti pundo nga mausar it maikatlo nga alternatibo ket \$3 a milyon ket agpaut ti panagdalus iti 8 a tawen.

Umuna nga Alternatibo ti Nakin-uneg nga Ubbog: Awan Aksyon

Kas iti immun-una a pannakaammo, ti alternatibo nga Awan Aksyon ket isu ti pagibasaran iti isu amin nga alternatibo. Awan iti ad-adu pay a trabaho nga pangduktal ti kontaminasyon. Maaramat laeng daytoy no ti kaadu ti kontaminasyon ket nababbaba ngem ti pagrukudan ti U.S. EPA. Kayat na a sawen nga nasayaat nga usaren ti tao.

Awan ti magasto ket ti kaunday ti panagdalus ket nangatngato ngem 30 a tawen.

Maikadua nga Alternatibo iti Naun-uneg nga Ubbog: Masansan nga panagbomba ken panang-agas ti danum babaen iti panang-usar iti nadumaduma a natural a wagas.

Daytoy nga remedyo ket addaan iti sumagmamano nga addang. Ti umuna nga addang ket pakairamanan ti panagbomba ti ubbog manipud iti Kunia Village (isu ti paggapuan ti danum) tapno malappedan daguiti

kemiko nga dumanon iti nakin-uneg nga ubbog babaen iti pannapababa daytoy. Maagasan ti mairuar nga danum babaen ti pannakasagat ti angin ken pannakapasusop ti karbon tapno maikkat ti kontaminasyon.

Ti panangikkat iti angin ket maysa a wagas tapno ti danum iti uneg ti daga ken ti angin ket agtaray iti agduma nga direksyon. Ti angin ikkatenna daguiti tumayab nga kemiko nga adda iti danum. Daytoy nga angin maibelleng iti lawang. Kas sagudayen ti regulasyon ti estado, ti maikkat nga angin nga nababbaba nga 0.1 tonelada iti makatawen ket saan nga agkasapulan iti pannakataming. No iti kontaminasyon ti danum ket maikkat babaen iti panangngusar iti angin, maikabassit ti naapektaran nga angin iti basbassit ngem 0.1 a tonelada iti kada tawen.

Kalaksidan ti panagsusop ti angin, daytoy nga sistema ket agsepenna pay ti karbon tapno mapasayaat ti inna pannakadulus. Ti panagsusop ti angin ket umuna a wagas nga mangdulus ti danum a para inumen. Ngem no ti pagsusop ti angin ket saan unay nga umubra, masapul nga adda pay maisaruno a sabali a sistema a kas koma iti panagsepsep ti karbon. Ti naagasan nga danum ket mausar nga pagpasayak.

Kalaksiddan ti panaka-ikkat ken pannakaagas ti kangrunaan a paggapuan ti danum, mangipasdek iti bito tapno adda pangkitaan no kasano ti nagbabaen ti kontaminasyon ken no kasapulan pay ti ad-adu nga bito. No ti maipasdek nga bito ket umanayen nga pagikkatan ti kontaminasyon, saanen a kasapulan nga mangipasdek pay iti sabali.

Ania ti gagangay ken natural nga panagikkat iti kontaminasyon?

Ti gagangay ken natural nga panagikkat iti sabidong wenno aniaman a naibelleng ket karagup na ti pisikal wenno nabaliwan a ramen wenno biag, nga no addaan iti umno nga tiempo ket mausar latta agpapan awan ti pannakainaig ti tao a mangkessay ti naibelleng yanti ubbog. Daytoy a wagas ket agtultuloy nga mausar agingga nga madalusan ti ubbog iti naituding a tiempo nga saan ketdi nga mausar ti aniaman a puersa nga pagikkat ti danum ti ubbog. Ti pannakawanawan ti ubbog ket agtultuloy inggana madanon ti naituding a tiempo a pannakadulus ket ti danum ket mabalinen nga inumen (Maximum Contaminant Levels or MCLs).

Kamaudianana, masapul nga maparitan ti pannakausar ti daga tapno saan nga maapektaran daguiti naipasdek a bito a pagkitaan. Ti panagsaluad ti mainum a danum ket rumbeng laeng.

Ti masapul a pundo iti daytoy nga alternatibo ket \$ 9.9 a milyon ken agpaut ti panagdalus iti uneg ti 3 agingga 5 a tawen.

Maikatlo nga Alternatibo: Panangbomba ti danum ti ubbog ken panagagas ti paggapuan ti danum ken ti pagayusan daytoy.

Daytoy a wagas ket karamanna amin daguiti nailista nga aktibidades iti maikadua nga alternatibo. Ngem saan nga pakairamanan ti ayusan ti ubbog nga awan iti MNA. Kalaksidan ti panagbomba ken panagagas ti danum ti ubbog, agaramid da pay iti bito tapno mausar daytoy nga pangkitaan ti pagpatinggaan ti kontaminasyon ti ayusan. No la ketdi nga maamuanda ti nagpatingaan ti kontaminasyon, mangkalida iti sabali pay a bito tapno mairuar ti nakontaminaran a danum.

Ti magasto iti maikatlo nga alternatibo ket \$ 17.4 a milyon ken mapatpatta a malpas ti panagdalus iti unos ti 3 agingga 5 a tawen.

Panangamiris kadaguiti pagpilian a wagas

Kas ipalubos ti linteg ti gobyerno, ti U.S. EPA ket usaren na daguiti siyam a wagas a panangamiris kasakbayan nga mangted iti remedyo. Pito kadaguitoy ti mausar nga mangikomperaran daguiti aspeto teknikal kadaguiti nadumaduma nga alternatibo.

- 1) Ti pannakaproteher ti salun-at ti tao ken ti aglawlaw
- 2) Panangtungpal kadaguiti maikanatad wenno umno a paglintegan ti gobyerno maipapan iti pagbutbungan nga rugit a managan iti ARARs.
- 3) It mabayag nga epekto (kas, daytoy kadi a ganuat ket protektaran na ti salun-at ti lumugar ken ti aglawlaw iti mabayag a tiempo?).
- 4) Panangikabassit ti karo, pannakaiyakar ken kaadu babaen ti panag-agas
- 5) Magasto (pakairaman ti panagipasdek, panangipapagna, ken panagmentenar)

DAGUITI PAGPILIAN A REMEDYO

Daguiti siyam nga pagibasaran

- 1 **Agpinsinsan a panangproteher ti salun-at ti tat-tao ken ti aglawlaw**
No kasano nga maawan ti risiko, pannakayababa wenno panangtiped babaen ti pannaka-agas, inhenyerya wenno gunglo
- 2 **Pannakaipatungpal ti maikanatad wenno maikombiene ken umno a kasapulan (ARARs)**
Daguiti paglintegan ti gobyerno federal ken estado maipapan iti pannakasaluad ti aglawlaw
- 3 **Agtultuloy nga kinasamay**
Mentenaren ti pannakasaluad ti salun-at daguiti tattao ken ti aglawlaw iti amin a tiempo kalpasan ti gakat a panagdalus
- 4 **Pannakaipabassit ti karo, pannakayakar wenno kaadu (TMV) babaen ti panag-agas**
Panangipampusan ti panangikabassit ti karo, pannakayakar ken kaadu kadaguiti pagbutbutngan nga kontaminasyon adda iti disso.
- 5 **Naiyababa nga kinasamay**
Masaluadan ti salun-at ti tattao ken ti aglawlaw kabayatan ti pannakaipasdek ken pannakaimplementar ti ganuat.
- 6 **Pannakaipatungpal**
Ti umno nga pannakaadal teknikal ken administratibo, agraman kaadda ti materiales ken serbisyo nga kasapulan iti inna pannakaipatungpal
- 7 **Gatad**
Ti mapatpatta a puonan, pannakaiibra ken panagmentenar iti amin nga alternatibo
- 8 **Pannakaakseptar ti estado**
Ti panangakseptar ti estado, panagkontra wenno awan komento kadaguiti maisayangkat nga alternatibo.
- 9 **Pangakseptar daguiti lumugar**
Daguiti pakaseknan daguiti lumugar, daguiti banbanag a kayat da nga maikonsiderar

KAUDIAN NGA PAMUSPUSAN

- 6) Naiyababa ti kinasamay (panagproteher iti salun-at ti tattao ken ti aglawlaw kabayatan ti panagipasdek kadaguiti kasapulan ken pannakileppas ti panagdalus)
- 7) Pannakaipatungpal (kas, ti kadi remedyo ket maaramid manipud iti administratibo ken teknikal a kapanpanunutan?)

Adda dua nga mainayon nga pamuspusan nga masapul nga konsideraren ti U.S. EPA no mangted iti desisyon: Panangakseptar ti estado kasta met daguiti agindeg iti lugar. Naakseptaren ti Estado ti Hawaii daguitoy nga alternatibo ngem saan na pay nga maipalgak kadaguiti lumugar agingga nga malpas ti naituding nga udi ti panagkomentaryo.

Alt	Pamuspusan narabaw nga ubbog	Kadagupan a proteksyon	ARARs	Naunday nga aikabassit ti karo	Ababa nga kinaepektibo	Pannakai-patungpal	Gastos	Ebalwasyon ti EPA
1	Awan aksyon	Saan nga makaprotektar	Saan	Madi	Madi	Mayat	Awan ti magasto	Saanna nga akseptaren
2	Panangiruar ken panang-agas ti danum, panangap-ap ti daga	Makaprotektar	Wen	Mabalin met	Mabalin met	Mabalin met	\$2.1 a milyon	Maakseptar ngem saan nga kasapulan unay
3	Panangiruar ken panang-agas ti danum, panangap-ap ti daga, ken panangkunnot ti angin	Makaprotektar	Wen	Mayat	Mayat	Mayat	\$3.0 a milyon	Kasapulan nga remedyo
Pamuspusan iti nakin uneg nga ubbog								
1	Awan ti aksyon a mangproteher	Saan nga makaprotektar	Saan	Madi	Madi	Mayat	Awan ti magasto	Saanna nga akseptaren
2	Panangiruar ken panang-agas ti danum, gagangay nga panagyaun ken panagkita	Makaprotektar	Wen	Mayat	Mayat	Mayat	\$9.9 a milyon	Kasapulan nga remedyo
3	Pangiruar ken panang-agas ti pagpasayanan	Makaprotektar	Wen	Mayat	Mayat	Mayat	\$17.9 milyon	Maakseptar ngem saan a kasapulan gapu ti kadakkel ti magasto nga awan ti nabala a panagdalus

Maikadua nga pangkitaan: Panagtimbang kadaquiti alternatibo a pamuspusan para iti disso ti Del Monte

Ti mikadua a teybol ipakitana no ania ti pag-gidiatan daguiti nadumaduma nga alternatibo a kas mikomparar iti tunggal mayasa (makita iti panid 8)

Alternatibo nga kayat ti EPA

Para iti narabaw nga ubbog, ti EPA kayat na ti maikatlo nga remedyo: Pannakairuar ken pannakagas ti danum, Pannaka-ap-ap ken pannakaikkat ti ling-et ti daga. Ti maikadua nga alternatibo ti namnamen ti EPA nga makalapped ti kontaminasyon ti narabaw nga ubbog tapno saan nga dumanon iti naun-uneg nga ubbog. Ngarud, babaen ti panangiruar iti kontaminasyon yanti daga, ti maikatlo nga alternatibo ket nasaysayaat ti pananakadulus ti narabaw nga ubbog a napapardas ngem ti maikadua. Daytoy awan aksyon nga alternatibo ket saanna nga madanun iti kabassitan nga kasapulan para iti maakseptar nga remedyo gapu ta saan na nga masalakniban ti salun-at daguiti tattao ken ti aglawlaw.

Para iti naun-uneg nga ubbog, ti EPA ket kaykayatna ti maikadua nga alternatibo : ti pannakairuar ken pannakaagas ti danum agraman tay gagangay nga wagas ti panangiruar iti danum. Addaan da iti pammati nga no ti paggapuan ti kontaminasyon ket mailasin, tay gagangay nga panagikkat iti danum ti ubbog ket madalusan a naimbag iti uneg ti tallo a tawen. Kalaksidanna, ti maikatlo nga alternatibo ket nasamay met ken ad-adu ti magastos ken narikrikut ngem saan nga maipasigurado nga al-alisto nga

madalusan daguiti ayusan. No pay kasta, nga matakuan nga ti gagangay nga pannakairuar ti danum ket saan nga umdas a wagas, ti maikatlo nga alterbnatibo ket isu ti mausar.

Para iti agpada nga alternatibo, ti EPA ket ikalikagumna ti pannakatagidan ti panakausar ti daga tapno saan agramram ti kontaminasyon kadaguiti ubbog.

Pannakaawis ti pannakipartispar daguiti lumugar

Im-imbitaran ti EPA ti pannakipartispar daguiti lumugar ti pannakapili ti kasayaatan a remedyo para iti Korporasyon ti Del Monte (Pagtatalonan iti Oaho). Ti panagawat iti komentaryo ket maaramid manipud Marso 19 agingga Abril 18, 2003. Maawis ti pobluko iti panangitedda iti komentaryo iti amin nga alternatibo. Maangay ti taripnong ti pobluko intono Abril 02, 2003, manipud alas 7:00 ti rabii idiy Wahiwawa Public Library, 275 Rose Street, Wahiwawa. Mabalin nga agkomentaryo kayo babaen iti balikas wenno surat.

Kalaksidannana, ti EPA saraboenna ti naisurat nga komentaryo nga maideretso iti opisina. Pangngaasiyo ta ited yo daguit nga komentaryo kenni Janet Rosati (usaren ti address iti likod a panid). Daguiti naisurat nga komentaryo ket mabalin nga maitunda babaen iti fax kenni Janet Rosati iti numero 415-972-3165 wenno ma-e-mail iti rosati.janet@epa.gov. Amin nga

komentaryo ket ma-e-mail saan a naladladaw ngem Abril 18, 2003, ken amin nga komentaryo nga maibuson wenno mai-fax ket matimbrian iti Abril 18, 2003.

Kalpasan ti panagserra iti panagited iti komentaryo ti EPA ket mangisagana iti pagilistaan iti Sungbat kadaguiti Komentaryo, nga daytoy a dokumento ti pagibasaran ti EPA nga mangted iti sungbat kadaguiti saludsod ken komentaryo nga inda maawat. Magited pay ti EPA iti dokumento nga maaw-awagan iti Rekord daguiti Desisyon (ROD), nga mangkita daguiti detalye ti napili a remedyo a mausar yanti lugar. Daguiti kopya daguitoy dua nga rekord ket maikabil yanti Rekord Administratibo yanti Wahiawa Library.

Tapno maammuan ti ad-adu maipapan iti lugar, mabalin nga kiitaen iti inpormasyon maipanggep ti EPA yanti Wahiawa Library (panngaasiyo ta kitaen yo ti address iti baba) wenno ti Sentro ti Rekord ti EPA,

95 Hawthorne, San Francisco. Daguiti naiproponer a plano isu ti pakabuklan daguiti inpormasyon para iti detalyado a kasapulan iti panagaramid iti plano (Feasibility Study) ken dadduma pay nga dokumento.

Pangalaan ti pundo para iti tulong-teknikal

Ti EPA ket makaited iti pundo agdagup iti \$ 50,000.00 para iti tulong-teknikal kadaguiti intresado a grupo nga mayat nga agsursuro maipanggep ti panagdalus ken ti masanguanan nga panagdalus. Ti pundo ket mausar nga pangsueldo iti serbisyo ti maysa nga teknikal nga mamagbaga ken mangipakaammo ti inpormasyon kadaguiti intresado nga umili

Makaala kadaguiti inpormasyon maipanggep iti programa ti TAG babaen ti panangawag iti Opisina ti EPA, Rehyon 9 libre nga itatawag iti (800)231-3075.

PARA ITI AD-ADU NGA INPORMASYON

Daguiti Panagiremendyo, Pannakaadal Plano ti Panagkaykaysa ti komunidad, ken dadduma pay a dokumento maipanggep iti lugar ket masindadaan para iti pannakaadal masarakan kadaguiti dua a lugar

Superfund Records Center
U.S. EPA Rehyon 9
95 Hawthorne Street
San Francisco, CA 94105
(415) 563-2000

Wahiawa Public Library
820 California Avenue
Wahiawa, HI 96786
(808) 622-6345

• Kupon ti Koryo •

No kayatyo ti mairaman iti listaan babaen iti koryo para iti Del Monte Superfund Site, mabalin nga ayenaran yo daytoy nga porma ket ipatulod kenni:

David Cooper, Community Involvement Specialist
U.S. Environment Protection Agency Region 9
75 Hawthorne Street (SFD-3)
San Francisco, CA 94145

PANGNGAASIYO TA IPRINTA AMIN NGA INPORMASYON

NAGAN _____

PAGTAENGAN _____

TELEPONO _____

MITING TI POBLIKO · TIEMPO TI LPANAGKOMENTO

• PARA ITI AD-ADU PAY NGA INPORMASYON •

No kayat mo iti ad-adu pay nga inpormasyon wenno addaan ka iti saludsud maipanggep kadaguiti ganuat ti Del Monte Corporation Plantation Superfund, pangngaasi yo ta kontakenyo da:

David Cooper
Community Involvement Coordinator
U.S. EPA Rehyon 9 (SFD-3)
75 Hawthorne Street
San Francisco, CA 94105
(415) 972-3237

Janet Rosati
Manedyer ti Proyekto ti Panagremedyo
U.S. EPA Rehyon 9 (SFD-8-2)
75 Hawthorne Street
San Francisco, CA 94105
(415) 972-3165

WEN NO TUMAWAG ITI LIBRE NGA PAGTAWAGAN TI EPA ITI NUMERO
(800) 231-3075

Naiprinta iti 30% kalpasan a nausar *nausaren/papel nga mabalin nga ausarto manen*

U.S. Environmental Protection Agency, Region 9
75 Hawthorne Street (SFD-3)
San Francisco, CA 94105-3901
Attn: David Cooper

Official Business
Penalty for Private Use, \$300

Address Service Requested

FIRST-CLASS MAIL
POSTAGE & FEES
PAID
U.S. EPA
Permit No. G-35